

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ КРИЗАТА С COVID-19 И МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕТО ИМ¹

*проф. д-р Стефан Петранов, доц. д-р Димитър Златинов,
гл.ас. д-р Милен Велушев, ас. Васил Караиванов*

Понастоящем българската икономика навлиза в икономическа криза, чиято дълбочина и продължителност могат да се окажат много големи. И макар че известно забавяне на икономическия растеж беше очаквано поради забавяне на растежа и проблеми в някои от големите европейски икономики, все пак сегашната криза е от съвсем друг характер – резултат от световната пандемия, предизвикана от COVID-19.

Периоди на забавяне на икономическата активност и настъпването на рецесии са част от процеса на икономическо развитие. Но сегашната криза се различава от обичайните спадове на икономическата активност, като причините за това са поне две. От една страна, кризата не е резултат от вътрешни дисбаланси в икономиката, а е предизвикана от външни за икономиката фактори. И от друга страна, кризата засяга едновременно и много остро както предлагането, така и търсенето на стоки и услуги.

Икономическите последици от тази криза ще засегнат всички слоеве на българското общество, което вероятно ще премине през нея на три фази:

- *Ограничаване на разпространението и силни рестрикции върху социалните и икономическите дейности;*
- *Борба с вируса на базата на доказани ваксини и/или лекарства и постепенно отпускане на рестрикциите;*
- *Подготовка за бъдещето.*

Кризата се отразява пряко и на реалния сектор, и на финансовия сектор на икономиката и ще промени макроикономическата среда, в която оперира българската икономика.

1. Реален сектор

1.1. Последствия за отделните икономически дейности

Поради разпространението на заразата и с цел да се опази общественото здраве, в частност да се предпазят гражданите от пряката физическа заплаха на вируса, в България беше въведено извънредно положение на 13 март 2020 г. С това започна първата фаза на кризата - *Ограничаване на разпространението и силни рестрикции върху социалните и икономическите дейности.* Наложените ограничителни мерки се отразиха шоково върху

---

¹ Материалът е разработен от екип на катедра „Икономика“ на Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Използваните данни са към 20 април 2020 г. Изложените виждания и очаквания отразяват мнението на авторите и не обвързват СУ „Св. Климент Охридски“.

над 346 хил. предприятия², от които над 92% са с до 10 служители, и над 3 222 хил. заети в различни дейности³, от които 30% работят в предприятия с до 10 служители.

Предприятия и служители по икономически дейности преди кризата, към края на 2018 г.

Динамиката на кризата в реалния сектор е следната. Почти всички видове услуги спират практически напълно дейността си в резултат на извънредното положение. Хотели, ресторанти и заведения са напълно затворени през м. март и ще останат затворени поне още два месеца според Асоциацията на заведенията⁴. След като зимният сезон за курортите Банско, Боровец и Пампорово приключи преждевременно, според Българската туристическа камара е вероятно някои от големите хотели да затворят и за летния сезон,

² По данни на НСИ за 2018 г. броят на предприятията в България е 346 288
<https://www.nsi.bg/bg/content/7697/%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0>

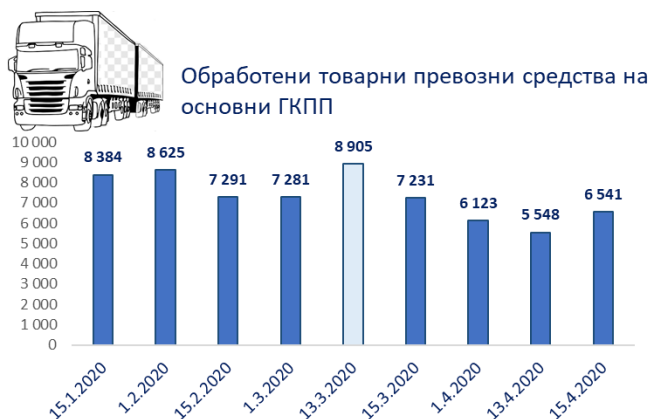
³ По данни на Агенцията по заетостта заетите лица за първото тримесечие на 2020 г. са 3 222.7 хил. души:
<https://mlsp.government.bg/index.php?section=POLICIESI&lang=&I=246>

⁴ <https://www.economic.bg/bg/news/12/alibegov-uvolneniyata-v-zavedeniyata-zapochvat-ot-april.html>

тъй като през м. февруари не са постъпили повече средства по резервациите за тази година⁵. В туризма са заети около 150 хил. души (или около 7.5% от всички заети) по данни на Националния статистически институт (НСИ) за 2018 г. Затворени са кафенета, козметични салони, туристически бюра, кина, театри, молове, магазини за търговия на дребно и др.

Освен това, мерките, които доведоха до ограниченията за пътуване, включително откриването на контролно-пропускателни-пунктове (КПП) на изхода на областните центрове, задължителната 14-дневна карантина на влезлите в България български и чужди граждани и намаления брой пътувания поради самоизолацията на гражданите, през м. март и м. април водят и до силен шок върху транспорта, в който са заети около 9% от работещите лица:

- Броят на преминалите товарни камиони през основните ГКПП на страната намалява с 30% до 40% на дневна база (виж графиката по-долу);
- Асоциацията на българските авиокомпани обяви, че очакваните загуби само през м. март, април и май ще са в размер на 67 млн. лв.⁶;
- Поради социалната изолация, много хора останаха по домовете си, а ако пътуват, използват предимно лични превозни средства. В резултат на това е отчетен голям спад в пътуванията с обществен транспорт, което доведе до съществено намаляване на приходите на обществените превозвачи: само през м. март приходите на столичните дружества „Метрополитен“, „Столичен автотранспорт“ и „Столичен електротранспорт“ са се свили с 6.5 млн. лв.⁷, като такива тенденции се наблюдават и в областните градове⁸;
- До 80% спад на приходите отчитат таксиметровите компании в София и страната.

Източник: Агенция „Митници“ (www.customs.bg)

⁵ <https://www.manager.bg/turizm/gradskite-hoteli-nay-veroyatno-shche-osvobodyat-80-ot-personala-si-prognozirat-ot-blgarskata>

⁶ <https://news.bnt.bg/news/bezprecedentna-kriza-v-avioindustriyata-zaradi-covid-19-1046607news.html>

⁷ <https://www.mediapool.bg/sofiya-razrezhda-gradskiya-transport-news305889.html>

⁸ <http://www.bta.bg/bg/c/CV/id/2191546>

Строителството, в което са заети около 9% от работещите в страната, отчита спад от 1.1%⁹ на строителната продукция през м. февруари 2020 г. спрямо същия период на миналата година. От началото на извънредното положение, загубите за сектора се оценяват между 80 и 100 млн. лв. от Камарата на строителите в България¹⁰, като се очаква, че ще има спад до 50% на жилищното строителство до края на извънредното положение.

Някои от предприятията от производствената сфера също са прекратили дейността си, заради нарушените международни вериги на доставките. Те работят като доставчици на части за производители на крайни изделия, основно в Европейския съюз (ЕС), и спирането на работата на техните контрагенти ги оставя без поръчки.

Намаляването или направо зануляването на продукцията в изброените сектори води до вторични ефекти върху техните доставчици, които също намаляват продукцията си, и така кризата се разпростира върху широк кръг от икономически дейности.

Някои икономически дейности, предимно в промишлеността, са със запазено или намалено равнище на производство поради направени поръчки от предишен период. Но може да се очаква забавяне на темповете на работата им през предстоящите месеци, тъй като сега трябва да се договарят поръчките за следващи периоди. През м. януари и м. февруари 2020 г. (преди началото на кризата) е отчетено нарастване съответно с 2.5% и 2.4% на производството в преработващата промишленост спрямо същия период през 2019 г.¹¹. Но в други два промишлени отрасли се отбелязват спадове през първите два месеца на годината: добивната промишленост съответно с 11.3% и 8.5% и производството и разпространението на енергия и газ – със 7.5% и 6.3%¹². За тях може да се очаква допълнително свиване в следващите месеци, тъй като по-ниската икономическа активност ще води до намалено потребление на горива и енергия.

Също така, много предприятия въведоха работа от вкъщи или от разстояние съгласно Закона за извънредното положение, което допълнително затруднява постигането на по-големи обеми на продукцията и запазване на приходите. В много предприятия част от служителите са пуснати в неплатен отпуск, в други работниците и служителите са съкратени или тези мерки предстоят да бъдат въведени.

1.2. Последствия за заетостта и безработицата

В бюрата по труда през м. март са се регистрирали нови 38 869 безработни лица, като 26 286 от тях в периода след въвеждане на извънредното положение. Сред новорегистрираните безработни през м. март най-голям дял заемат тези, освободени от сектор хотелиерство и ресторантьорство (46.4%), следвани от търговия (18.8%) и преработваща промишленост (11.3%).

⁹ https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/STR_SAWDA_2020-02_DH40YXC.pdf

¹⁰ <https://business.dir.bg/ikonomika/prognozirat-spad-s-50-na-zhilishtnoto-stroitelstvo-sled-krizata>

¹¹ https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/IPI_SAWDA_2020-02_DH40YXC.pdf

¹² https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/IPI_SAWDA_2020-02_DH40YXC.pdf

Очаква се мярката на правителството, известна като „60/40“, да подпомогне някои от работодателите да запазят равнището на заетостта в своите предприятия, но независимо от тези опити на правителството, нивото на безработицата се очаква да се повиши съществено. Освен освободените работници и служители, с трудности на трудовия пазар ще се сблъскат и хората със свободни професии и самонаетите, чиито брой в последните години се увеличава.

В резултат на нарасналия брой на безработните лица и служителите в неплатен отпуск, доходите на домакинствата намаляват и ще останат относително ниски за периода до края на извънредното положение или до момента на започване на работа.

1.3. Поведение на потребителите по време на криза

По време на икономическа криза, потреблението на домакинствата като правило намалява. Това е обяснимо като се има предвид спадът на доходите в резултат на намаленото производство и нарасналата безработица. Освен това, се променят приоритетите на потребителите, променят се и нагласите им по отношение на различните брандове и полезността, които те носят. Трите основни тенденции, които типично се проявяват в поведението на потребителите, обуславят взаимовръзките между обществото и отделните потребители и те вече започват да се проявяват и при настоящата криза:

- Налице е висока чувствителност към всякакви рискове;
- Потребителите се депресират и често отлагат покупки на стоки, които не са от първа необходимост;
- Проявява се потребителска сдържаност и се спестява по-голям дял от дохода;
- Потреблението става по-чувствително към цените и съответно по-слабо чувствително към други параметри на стоките и услугите.

2. Финансов сектор

Като цяло, банковата система посреща кризата с достатъчни капиталови буфери и висока ликвидност. Лошите кредити, наследени от предходната криза, са в голяма степен изчистени. Но проблемите на реалния сектор ще се пренесат в банковата система и ще дадат своето отражение върху работата и резултатите на банките.

Настоящата икономическа ситуация е коренно различна от кризата през 2009 г. Тогава проблемите започнаха от финансовия сектор и се пренесоха върху реалния сектор, а сега посоката е обратната.

Понастоящем очакванията на повечето потребители и предприемачи в България за бъдещето на доходите им са естествено песимистични. Но докато при повечето досегашни икономически рецесии, поводът за започването на тази фаза от икономическия цикъл е неравновесие в самата икономическа структура, сега началото е дадено от биологична

заплаха за обществената структура, за начина по който хората гледат на физическото си бъдеще. Това означава, че в условията на вирусна епидемия бизнеси и работни места, които са икономически жизнеспособни, ще станат финансово уязвими, по същия начин по който са уязвими и бизнеси и работни места, които нямат икономическо бъдеще от гледна точка на икономическата рационалност. Тази разлика изисква съобразяване на обстоятелства, които не са били част от икономическия анализ на предходните кризи и тук качествената банкова експертиза ще бъде много нужна и ще се окаже много важна.

Вече е в ход решение на банките, санкционирано от БНБ, за отсрочване до края на годината на вноски по отпуснати кредити, като първа реакция на очакваните проблеми за банковата система. Това ще позволи на банките да оперират временно по-свободно по отношение на класифицирането на кредитите и заделянето на провизии, но същевременно ще се отрази негативно на финансовите им резултати. След мораториума, може да се очаква, че ще има вълна от лоши кредити, която ще тестира стабилността на банковата система и това подчертава важноста на наличните в нея буфери.

Небанковият финансов сектор ще трябва да се настрои към новите обстоятелства особено ако опасността от епидемия не може да бъде кардинално елиминирана. Може да се очаква, че застрахователите ще създадат нови продукти, свързани както с опасността от загуба на живот, причинена от вируса, така и поради загуба на доход в условията на социално дистанциране. Размерът на премията за някои имуществени застраховки вероятно ще намалее, защото застрахованите ще използват по-рядко автомобилите си и ще стопанисват по-добре движимото и недвижимото си имущество.

Заради спада в цените на акциите, търгувани на вътрешния и на международните пазари, доходността на частните пенсионни фондове ще спадне и за известен период ще е отрицателна. Независимо че в портфейлите на българските пенсионни фондове финансовите инструменти с променлив доход не заемат голям дял, те все пак имат такива експозиции и кризата не може да не им се отрази. Това допълнително ще изостри и без това съществуващите системни проблеми за първите кохорти от пенсионери, които предстои да получат пенсии от фондовете за допълнително пенсионно осигуряване.

От друга страна, новите инвестиции в акции, направени по време на рецесия, ще имат потенциал за висока възвръщаемост, ако се повтори бурният ръст на цените на тези финансови активи след глобалната финансова криза от 2007-2008 г. Така пенсионните фондове, които инвестират в този клас активи, ще могат да разчитат на по-висока възвръщаемост в бъдеще. Същото се отнася и за личните инвестиции в ценни книжа. За да запазят стойността на спестяванията си и да получат шанс за реален прираст на личното богатство, домакинствата могат да се възползват от настъпващото икономическо забавяне и спад в цените на ценните книжа на международните пазари, като инвестират в подходящи финансови активи, разчитайки на капиталовите пазари да се възстановят след кризата.

3. Макроикономическа среда

На макрониво здравната пандемия засяга българската икономика по няколко канала. На първо място се наблюдава ефект върху съвкупното предлагане при спиране на дейността на цели отрасли от икономиката, което е предпоставка за нарастване на безработицата в страната. Глобалният мащаб на здравната криза и нейният епицентър в страните от ЕС и еврозоната създава допълнителен външен натиск по линия на прекъснатите глобални вериги на доставките. Икономическата несигурност, породена от неяснотите около развитието и продължителността на пандемията, и растящата безработица са предпоставка за свиване на вътрешното потребление предимно до стоки от първа необходимост и местно производство при наложените транспортни бариери за внос.

Посочените фактори за свиване на икономическата активност се наслагват към вече наблюдаваните сигнали за синхронизирано забавяне на световната икономика от 2019 г., както го определя Международният валутен фонд (МВФ). В международен план навлизането в низходяща фаза на икономическия цикъл още през миналата година се основаваше на по-слабото глобално търсене на стоки и услуги поради търговските конфликти и политиката на търговски протекционизъм, все още високите правителствени дългове на развитите страни, сътресенията на фондовите борси в някои от тях и непостоянните цени на петрола. Във вътрешноикономически аспект през 2019 г. се появиха сигнали за прегряване на пазара на труда при рекордно ниска безработица от 4,2%, но реализирана при отрицателен принос на инвестициите в икономическия растеж, свиване на фирмената печалба и ниска кредитна активност за нефинансовия сектор.

Комплексът от икономически фактори и последици и най-вече неизвестността около продължителността на пандемията правят непредсказуем и точния икономически ефект върху икономиката на макрониво. Ефектът върху производството не е еднозначен и до голяма степен ще зависи от възстановяването в основните търговски партньори на страната като Германия и Италия, за които МВФ прогнозира икономически спад между 7 и 9% за текущата година. От друга страна, дейности като фармация, производство на защитни облекла, телекомуникации, куриерски услуги към момента отбелязват възходяща динамика, а други като информационните технологии и образованието бързо се адаптират. Трудно е обаче да се очаква, че те могат да се превърнат в съществен двигател на икономическата активност, който да компенсира спада в индустрията и услугите и в частност транспорта и туризма.

Налице са различни оценки за спад на реалния брутен вътрешен продукт (БВП) през 2020 г. в интервала между 2.4% и 5.7%, изхождащи от различни възможни сценарии за развитие на кризата. Съпоставка на темповете на нарастване на реалния БВП след 2009 г., когато в страната най-ясно се проявява ефектът от световната финансова и икономическа криза, и различните прогнози за икономическата активност през 2020 г. е показана на следващата графика.

Източник: НСИ (отчетни данни, 2009-2019 г.) и прогнози за 2020 г. на Министерството на финансите, Института за икономически изследвания на БАН и МВФ.

Съответно на очаквания спад на производството е и очакваното повишаване на безработицата. Прогнозите са тя да достигне нива между 6.2% и 12% от работната сила. На графиката по-долу са показани прогнозите за коефициента на безработица през 2020 г. в сравнение с динамиката на този показател след 2009 г.

Източник: НСИ (отчетни данни, 2009-2019 г.) и прогнози за 2020 г. на Министерството на финансите, Института за икономически изследвания на БАН и МВФ.

Високата несигурност към настоящия момент води и до различни очаквания дали здравната криза ще прерасне в икономическа рецесия (при отрицателен икономически растеж и намаляваща инфлация) или в стагфлация, ако икономическата стагнация се съчетае с нарастваща инфлация поради по-високите цени на стоките от първа необходимост.

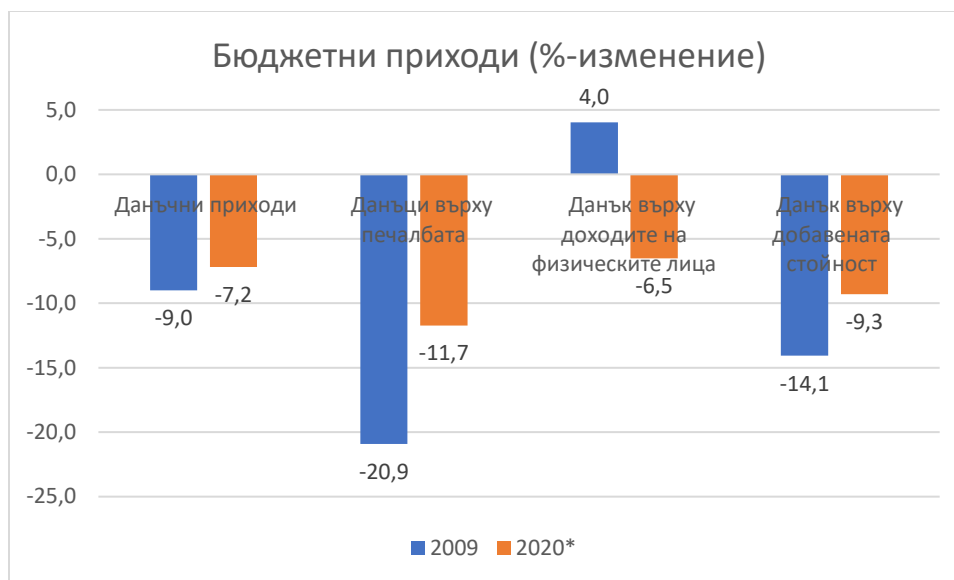

Прогнозите за динамиката на инфлацията, изобразени на следващата графика, са че тя може да възлезе между 0% и 8%.

Източник: НСИ (отчетни данни, 2009-2019 г.) и прогнози за 2020 г. на Министерството на финансите, Института за икономически изследвания на БАН и МВФ.

Кумулативният ефект от свиването на производството и потреблението ще се отрази върху бюджетните постъпления при необходимост от допълнителни бюджетни разходи за задържане на заетостта. Очакванията на правителството във вече направената актуализация на държавния бюджет са бюджетният дефицит да възлезе на 3,45 млрд. лв. Заложеното увеличаване на външния правителствен дълг позволява да не се изтегля финансов ресурс от банковия сектор в страната. Но въздържането от вътрешнодългово финансиране ограничава възможността за използване на високия обем на спестяванията в банковата система (70% от БВП за 2019 г.) и изплащане на лихви на местни финансови институции. Следващата графика показва процентното изменение на бюджетните приходи през 2009 г. спрямо 2008 г. (предходната рецесия за българската икономика), както и заложените очаквания за техния спад при актуализацията на държавния бюджет през м. април 2020 г.

Източник: Министерство на финансите.

Параметрите на актуализирания бюджет също така показват, че се предвижда следване на фискална политика без промяна в текущите трансфери, обезщетенията и помощите за домакинствата. При по-голяма продължителност на извънредното положение и разрастване на негативните икономически ефекти може да се очаква социален натиск за разширяване на обхвата на мерките на правителството към домакинствата и повторна актуализация на държавния бюджет. Така състоянието на пазара на труда в страната се превръща в един от основните рискове за запазване на фискалната стабилност при значително нарастване на безработицата, съществен спад на бюджетните приходи и реструктуриране и увеличаване на бюджетните разходи.

4. Рискове за икономическата система

Най-големият проблем с настоящата вирусна епидемия е, че съществува голяма неопределеност относно вариантите за развитие на ситуацията от медицинска гледна точка. Икономическите последици ще зависят преди всичко от продължителността на отделните фази на кризата. България е все още в първата фаза – *Ограничаване на разпространението и силни рестрикции върху социалните и икономическите дейности*. Колко ще продължи тази фаза, кога ще се навлезе във втората фаза – *Борба с вируса на базата на доказани ваксини и/или лекарства и постепенно отпускане на рестрикциите* и най-вече кога втората фаза ще приключи е невъзможно да се прогнозира на този етап.

Рисковете в развитието на настоящата криза могат да се проявят както по отношение на нейната продължителност, така и по отношение на размера на спадовете при основни икономически показатели като БВП (или добавената стойност на отделните икономически отрасли), доходите на домакинствата и заетостта.

Към настоящия момент извънредното положение е със срок до 13 май 2020 г., но е възможно то да бъде удължено за още един или повече месеци. Удължаването на извънредното положение ще доведе до допълнително забавяне на възстановяването на икономиката на страната и задълбочаване на кризата в някои сектори.

Дори ако извънредното положение бъде прекратено на 13 май 2020 г., е трудно да се прогнозира как ще се развият отделните сектори на икономиката през следващите тримесечия. При предходната икономическа криза (2009-2011 г.), икономиката на страната пое по новия си тренд на развитие едва след 2013 г.

Един друг аспект на кризата също носи рискове. В условията на намалени доходи на домакинствата и намалени приходи за предприятията, е възможно да се увеличи дялът на сивата икономика, с цел да се избегнат разходите за плащане на преки и косвени данъци и осигуровки. Това ще доведе до допълнително намаляване на бюджетните приходи, наемане без договор на работници и служители, които няма да получат социални и здравни осигуровки, а предприятия, които прилагат тези практики, ще имат ограничени възможности да правят нови капиталови инвестиции.

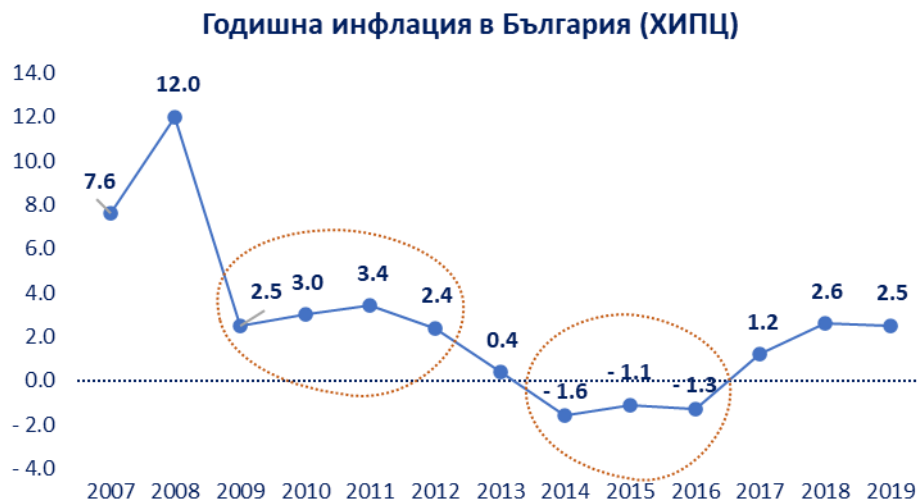
Специфичен риск се поражда и от несигурната ценова динамика. Поради намаляването на производството и липсата на достатъчно финансови ресурси за наемането на нови работници и служители, както и за нови инвестиции, е възможно много предприятия, предимно произвеждащи продукция от първа необходимост, да повишат цените на предлаганите от тях продукти, за да покриват натрупаните загуби и да натрупат свеж паричен ресурс. Това може да доведе до инфлация, предизвикана от страна на предлагането.

За м. март 2020 г. НСИ отчита инфлация от 3% на годишна база, като нарастването при цените на хранителните стоки и общественото хранене (ресторанти и заведения) е съответно 6.5% и 6.3% спрямо м. март 2019 г.¹³

При наличието на инфлация, покупателната способност на парите ще намалее и това ще доведе до намаляване на търсенето от страна на потребителите, което от своя страна може да доведе до последваща дефлация. Този феномен беше наблюдаван при последната икономическа криза – инфлация през периода 2009-2012 г. и дефлация през периода 2014-2016 г., както е показано на графиката по-долу.

---

¹³ https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Inflation2020-03_MGXM3AE.pdf

Източник: Евростат (www.eurostat.ec.europa.eu)

5. Мерки за предотвратяване на последствията от кризата

Описаните икономически последствия от кризата изискват съответни икономически мерки. Специфичният характер на създаденото положение и липсата на български и световен опит затрудняват намирането на оптимални решения, но във всички случаи държавната администрация, бизнесът и икономически активните хора трябва да работят съвместно и да намерят добре балансирани решения, които да ограничат негативните ефекти.

Успешното справяне с ефектите от кризата предполага правителството и бизнесът да мислят и действат в две измерения:

- Задълбочен анализ и разбиране на икономическите последствия от кризата, оценка на нуждите на засегнатите от нея и адресиране на тези нужди чрез навременни мерки в краткосрочен план;
- Набелязване на мерки за третата фаза на кризата – *Подготовка за бъдещето*, които да са съобразени с очакваните ефекти в дългосрочен план.

Краткосрочните мерки, които са необходими за предотвратяване на последствията от кризата, могат да бъдат разделени на две групи: мерки, насочени към предлагането (т.е. към предприятията) и мерки, насочени към търсенето (т.е. към домакинствата). Някои мерки вече са предприети, други са в процес на уточняване и се очакват.

5.1. Мерките до този момент

Към настоящия момент правителството е предприело следните мерки:

➤ **Насочени към предлагането**

- Срокът за деклариране и внасяне на дължимия корпоративен данък се удължава до 30 юни 2020 г.;
- Въведена е схемата 60/40, при която държавата поема 60% от разходите за заплати и осигуровки на работници и служители в предприятия с намалена дейност;
- Държавната Българска банка за развитие АД ще издаде гаранции върху портфейли с корпоративни кредити на български банки, което ще им позволи да бъдат по-гъвкави при финансирането на предприятията в страната;
- Въведен е мораториум върху плащанията по кредитите на малките и средни предприятия (МСП) до 6 месеца.

➤ **Насочени към търсенето**

- Предоставяне на безлихвени кредити в размер до 4 500 лв. на физически лица, гарантирани от Българска банка за развитие АД;
- Директни плащания към физически лица, отговарящи на определени изисквания;
- Изплащане на обезщетения до 12 месеца на регистрирани безработни в бюрата по труда.

5.2. Очаквани мерки

Очаква се правителството да приложи допълнителни мерки по отношение на подпомагане на МСП чрез програмите с европейско финансиране, включително:

- Финансиране на оборотен капитал през Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК), схемата е предложена за обществено обсъждане;
- Финансиране на капиталови инвестиции през ОПИК, схемата предстои да бъде предложена за обществено обсъждане.

Общата стойност на предприетите и очакваните мерки се оценява на около 6-7% от БВП. Това е възможно в резултат на макрофинансовата стабилност в последните години, наличието на солиден фискален резерв и добрия кредитен рейтинг на държавата. Гласуваният от Народното събрание лимит за емитиране на правителствен дълг дава и допълнителни възможности, така че при необходимост държавната подкрепа може да достигне до 10-15% от БВП.

В случай, че кризата продължи по-дълго време или има по-големи последици върху отделните сектори, може да се наложат още пакети от мерки, насочени към поддържането на стабилността на банкова система, към преки субсидии за производители или към временно намаляване на данъчното бреме за фирмите и физическите лица. Такива мерки обаче не могат да бъдат неограничени, заради спецификата на системата на паричния съвет

(валутен борд), при която в България, за разлика от повечето други страни, функцията на Българската народна банка на кредитор от последна инстанция е силно ограничена.

Именно това обстоятелство показва още един аспект на ползата от евентуално членство на България в еврозоната, където възможностите за подкрепа чрез монетарната политика на Европейската централна банка са несравнимо по-големи. В този контекст следва да се разглежда като много позитивна стъпка ускореното кандидатстване на България за присъединяване към Валутния механизъм II (ERM II).

Не по-малко важни от краткосрочните мерки са дългосрочните мерки за третата фаза на кризата – *Подготовка за бъдещето*. Тук следва да се има предвид как ще изглежда светът и българската икономика след епидемията. Каква ще бъде структурата на икономиката, какви професии ще са необходими, как трябва да се адаптира образователната система, за да отговори на нуждите на икономиката? Как следва да се заздравят социалните фондове и здравната система? Тези въпроси тепърва чакат своите отговори.

Кризата ясно показва, че много бизнес модели има нужда да се променят, че много бизнес и административни процедури могат да бъдат направени по-ефективни. Кризата показва също голямата зависимост на съвременното общество от информационните и комуникационните технологии и очертава недвусмислено настъпващите процеси на дигитализация, автоматизация и роботизация в контекста на Индустрия 4.0, които изискват навременна адаптация от обществото.